

Kam so šli bratje, ki jih v pesmi ni?
Komaj da še prek grobov je odzvok spolzel.
Telesa njih so v večnost odzvenela.
Tam se življenje pretrgalo je v nič,
kot da je struna odbrnela.

O! Pesem ni umrla! Pesem nenehoma rase!
Iz mrtvega molčanja teles zvonjenje —
kot da na strune razpete čez zemljo
Neznani udarja v prebujenje.

Nekdo poje na čarobno piščal.
Poje, poje, poje venomer.

Ivan Rozman: Hlapec Jernej na odru

(Esej o mitu.)

Bili so časi, ko so padali po Ivanu Cankarju hudi udarci: do malega vsa naša inteligenca, brez razlike smeri, se je obrnila proti njemu in ga hotela pokopati deset sežnjev v zemljo. Redki so bili oni, ki so ga že tedaj cenili, četudi bolj sluteno, kot zavestno. Takrat se mu je izvil trpki in grenki vzdih: sam!

Dandanes mu sije solnce, sije tako žarko, da hoče zatajiti celo lastno senco. Ne eno ne drugo ni pravo. Cankar bo zažarel šele takrat v svojem pravem blesku, ko ne bo več prokletstev in ne malikovanj, ko bodo njegovi biseri odbrani in oprani ter očiščeni svoje naravne, zemeljske prsti.

Ko sem pred dvajsetimi leti čital njegovo delo »Hlapec Jernej in njegova pravica« še v rokopisu, me je vsega prevzela njegova jezikovna skladnost, ta granitna, arhitektonska linija in pa njena preprosta enotnost. Stil tega dela se me je dojmil kakor marmorna belina in čistost antične umetnine. Take mojstrovine Cankar dotlej še ni pokazal. Ali kljub temu me delo ni povsem ogrelo in zadovoljilo in duša mi ni zapela s polnim glasom. Odkod ta raztrgani ton? Danes je jasno, da tiči disonanca v mitu.

Cankar je spojil dva elementa, že dozorela, ne več razvojna, ki sta si tako brezpogojno protivna po svojih porekljih, zvanjih in namenih, da se morata medsebojno uničiti. Iz njiju je izločen stvarjajoči — čas. Tako nastane risba v ploskvi, ki nam pač omogoča hipen in popoln pregled slike, ki pa nima perspektive in ne razvoja. Kar nam je pa v naprej znano, ne vpliva več

estetsko in ne tragično s tako silo, kakor se nam to javlja v razvoju organskega dejanja. Toda razpoko je treba odkriti docela.

Osnovna plast tega dela je življenje našega poljedelca, ki mu piše zakone njegov svojski mit. Brez tega, izključno njemu lastnega mita bi bilo njegovo življenje le animalično, pusto in prazno. Vsak posamnik, kakor vsak narod živi iz svojega mita, bodisi vnanjega, bodisi notranjega. Prvi, vnanji, odeva in spaja ves njegov vidni svet v magično luč neprodirljive preteklosti. Na tej razvojni stopnji zre vsak človek nazaj, proti svojemu izvoru: on živi od preteklosti. Ta njegova in njegovega rodu preteklost ga priteza z vso silo, z vso materinsko skrbjo. Te nepojmljive sile so mu demonske in segajo prav do njegovega vsakdanjega življenja, vplivajo nanj in ga oblikujejo po svoji zakonitosti. To oziranje človeka je njegov klic po skrbni materinski roki, ker mu je bodočnost tako tuja in neznana.

Te sile bi brezpogojno in neomejno zagospodovala nad človekom, ako bi si sproti ne ustvarjal entelehičnih, mitičnih podob, ki nosijo v sebi najboljši lek zoper strahotno privlačnost temne, sive minulosti. Ta mit, ki je še ves na ven obrnjen, je že vera v svoj jaz in po njem v bodočnost, on pomenja prvo veliko zmago nad silami preteklosti. Iz Dioniza rodeči se Apolon. Ta vnanji mit je prva osnova, ne le biološkega, ampak tudi poetičnega tipa: človek. Šele on ga pretvarja v človeka in brez njega bi človek nikdar ne prišel do zavesti svoje osebnosti, do svojega poslanstva na zemlji. Ostal bi na nivoju tretje razvojne stopnje proizvodov zemeljskega kozmosa, — več kot kemični mineral, več kot rastlina, a ne več kot žival.

Ta mit pa se izpreminja in presnavlja sam v sebi, se odeva v najpeštrejše podobe in like, vse v zgoščenih izborih, da more sorazmerno in adekvatno tolmačiti in krotiti demonske sile nature: zdaj nam prikazuje obraz, poln zverinskih strasti, sedaj zopet najmilejši otroški smeh, tu nastopa kot junak, poln največjega samozatajevanja in požrtvovalnosti, tam zopet kot najostudnejši kovarnik in hlinež. Ta mit pa se poslužuje tudi razuma in njegove logike, — vse zato, da nam predočuje duševne bolezni človeškega rodu, kažoč nam njegovo zdravje. Toda čas tudi mit starí in ga pretvarja v historijo, iz katere je izšla znanost v svojih premnogih panogah in disciplinah.

Dokler je ta naravni narcizem živ in aktiven, dokler se na ta način življenje samo po sebi čisti s tem, da izloča iz sebe izrabljeno in odmrlo snov in se tako ohranja in mladí, — toliko časa je človeški organizem zdrav. Kjer pa ta narcistična dejanstvenost

obnemore, se ta mrtva snov ustavlja v organizmu: — tam nastaja historizem kot plesen na vseh življenjskih tvorbah. Ta historizem je vsakemu organizmu strup, ki ga uničuje. Historizem zaustavlja življenje, ga okamenjuje in mrtví, ga deli v živo in neživo snov, v organsko in neorgansko, loči človeške plasti v dobre in slabe, v visoke in nizke, v bogate in uboge, v učene in nevedne; on deli celo vsemir v nebo in peklo. To je pot ideje, ki jo čas snoví, da postaja vedno gostejša in težja, kakor hitro je stopila iz svojih višav na zemeljska tla: historizem je zadnja stopnja njenega razvoja, — ostarela, nagubančena lupina.

Vendar opisana narcistična bipolarnost ni razlita v človeški pasmi enakomerno vsepovsod, temveč v otočičih, kot so: rodbine, plemena in narodi. Čim bolj je ta bipolarnost razvita, n. pr. v narodu, tem večja je njegova življenjska zavest, tem jasneje vidi človek ves obdajajoči ga svet, tem bolj se osvobaja naravnih demon-skih sil in jih podjarmlja, tem večjo vero dobiva v samobitno življenje. Mit je tedaj ogledalo, v katerem si išče jadni človek svoj pravi obraz. Vsa ta psihična evolucija, ki se razvija prav na osnovnem življenjskem živcu, ima edino, a močno tendenco osamosvojitve in okrepitve; zato se narod, ta mikrokozem, z vso silo zapira vase in odbija vse tuje elemente, mišljenjske in kemične, ki bi utegnili ta samsvoj, psihični in po njem oblikovani snovni organizem — razkrojiti in ga uničiti. Edini medij, ki je tej težnji na razpolago, je rodna in sorodna kri: na tem temelju si gradi vso svojo duševno in materijelno kulturo.

Ta kri, ta čudoviti sok, o katerem ve fiziolog toliko lepega povedati, je po svojem bistvu ona magična sila, ki tvori rodbine, plemena in narode, jih objemlje z najmočnejšimi okovi, jih vari v močne naravno-socijalne organizme in jih spaja s številnimi koreninami z zemljo, na kateri so pač vzrastli, z nehom, ki se boči nad njo, in z zrakom, ki napolnjuje ta manjši ali večji mikrokozem. Ta narodnostni svet ni po svoji naravi nikdar raztezen navzven, ekspanziven, ampak je obrnjen na znotraj, v svoj center, rodi po opisanem mitičnem narcizmu svoj etos in ta dematerijalizira svojo rodno grudo in jo obdaja s čarom češčenja: iz nje je vzniknil in vanjo se zopet povrne, iz te grude mu klijejo čudovite bajke, mleko in kruh njegovega mišljenja in čuvstvovanja. V višjem stadiju njegovega razvoja pa si ustvarja tudi prave umetnine, ki niso drugega kot mistična transsubstanciacija samo njegovega sveta.

Iz te vere v naravni mit, v rodno grudo in v svojo rodno kri je izšlo tudi običajno pravo, čigar hrbtenica sta lastninsko in

dedno pravo v sodobni formulaciji, vse to kot afirmacija vsega, prej opisanega narodovega življenjskega razvoja. Tako je zlasti dedno pravo, izvirajoče iz rodne krvi, najjačji nosilec rodbinskih, plemenskih in narodnostnih osnov, z njihovim duhovnim ozračjem vred.

Ves ta nazor je kondenzirano podan v gospodarju te Cankarjeve novele.

Že iz tu navedenega je razvidno, da hlapec Jernej ni in ne more biti sorojak tega našega gospodarja, da ni vzrastel iz njegovega mita. Njegova mišljenjska in čuvstvena struktura je povsem drugega kova; temelji in se razvija na čisto drugi življenjski ravnici, je usmerjena univerzalistično, na vodoravni liniji, ki teče po vsej zemeljski obli, — dočim raste gospodarjeva življenjska smer navpično iz globin zemlje v nevidna nebesa. Ti dve ideologiji sta si tedaj tako diametralno nasprotni, da je smrt ene — življenjski pogoj druge. Hlapec Jernej se je moral najprvo iztrgati iz ozračja naravnega mita, da je sploh mogel vstopiti v tisti mišljenjski krog, v katerem živi in ki ga obdaja kakor voda ribo. Med svetom gospodarja in hlapca Jerneja ni nobenega mostu, ki bi ju vezal in dokazoval njuno sorodnost: eden ali drugi: — za oba ni prostora na zemlji.

Vse hotenje, čuvstvovanje in mišljenje Jerneja, vsa njegova ideologija je mogla nastati dejansko šele tedaj, ko je človek pretrgal vse vezi z naravno-mitičnim svetom, ko je prej zatrl v sebi vse čuvstvo, ko je iznašel eksaktno mišljenje in naravoslovne metode; le po tem in teh je mogel vstopiti v čisto nov in čisto njegov svet. Znanost v najširšem pomenu besede je bila porojena kot protiutež historizma in njeno prvo delo je bilo in je: analiza tega petrefakta. S tem se je pričel razkroj tudi naravno-mitičnega sveta. Kdo ne ve, kako samozavesten je bil vstop teh naravoslovnih disciplin v svet in kako sijajne so bile njih obljube o oprostitvi človeka od zemeljskih demonov?

Na kompleksu eksaktnih ved pa sta se pojavila kaj kmalu dva obraza: eden plutokratski, drugi abstraktno-dogmatičen. Oba sta se izrastla do hipertrofičnih oblik. Vendar nas zanima tu le mamonizem, ki je zavladal po vsem svetu, kot najjačji vseh kraljev. On je bil tisti, ki se je polastil vseh dobrin in pravih odrešenj, ki so jih prikazale kot prej nevidena čudesa vse te naravoslovne vede. Polastil se jih je in jih uklenil v svoje verige. Nastal je kapitalizem, ki po svoji geometriji in svoji mehaniki izpreobrača obličje zemlje in z njo vred socialno strukturo človeškega rodu. Njegovo srce je iz najtršega jekla. Zaverovan je

tako v svoje poslanstvo, da si hoče ustvariti večna nebesa na zemlji; vse to iz silne bojazni pred smrtjo. Ta parasit naravoslovnih ved, kapitalizem, pa si je izzval kaj kmalu nevarnega tekmeča — socijalizem, v vseh njegovih odtenkih in panogah.

Znanost, ki je po svojem zvanju le retrospektivna, obrnjena proti demonstvu nature, ki ga veže, kroti in vprega kot pokorno delovno silo v službo človeškega napredka, ta znanost, ki s svojimi luciferskimi očmi vse vidi in vse vé, je odnesla v tej borbi s historizmom sijajno zmago. S svojim neprecenljivim in nepopisno požrtvovalnim delom, s svojo tehniko, si je le-ta ustvarila svoje ožilje, glavno in kapilarno, in prepregla z njim organizem nature, duševne in snovne. Falanga vseh panog znanosti, posvetnih in duhovnih, je danes bolj ali manj strnjena in to pomenja neobhodno potrebno barikado proti staremu sovragu človeštva.

Vendar, danes so znamenja taka, da lahko z gotovostjo trdimo, da vprašanja kapitalizma ne bo rešil ne socijalizem ne komunizem in ne historizem, katere vse tri vidimo pred seboj v največji aktivnosti. Rešilo pa ga tudi ne bo pravo, ki hodi za življenjem, ker ne more stavljati sredstev in smotrov v eno in tisto vrsto, in ker ne more kot eksaktna veda trpeti, da bi red njenih sistemov kalilo in kršilo čuvstvo, kakršnega izvora je Jernejeva pravičnost.

Človeštvo potrebuje kapital, ne potrebuje pa kapitalizma. Prava natura kapitala pa je njegovo nezaustavno kroženje, in to kroženje more izvršiti in poganjati le znanstvena, finančna tehnika, katera edina more izvesti človeškemu organizmu podobno ožilje, po katerem bo omogočen popoln in pravilno razdeljen obtok te zlate krvi po svetovnem gospodarskem organizmu. S tem bodo izginile z denarja in s premoženja vse one lastnosti, zablude in grehote, ki jima jih je privzgojil naravni tok gmote zaustavljajoči historizem, ki je izpremenil kapital v kapitalizem. Snov, gmota je večna, kakor je večni duh in ne nosi greha na sebi, dokler je ta snov tekoča in sorazmerno razdeljena. Pač pa je obtežena s prekletstvom, ako ta obstane in se strdi, tako, kakor jo vidimo zgoščeno v kapitalizmu. Tako tekoči kapital ne bo poznal več kapitalista ne gospodarja in ne hlapca, ker bo vezala oba dolžnost dela. Ustvarjeno bo zlato srce svetovnega gospodarstva, ki bo nasitilo sleherni človeško celico, da ne bo več ponižujoče bede ne milosti in ne zavisti do tega, česar potrebuje človek od rok do ust. To srce bo deležno enakih lavorik, ki gredo največjim dobrotnikom in genijem človeštva.

S tem bo človeško srce sicer znatno pomirjeno, a povsem mirovalo pač ne bo, vse dotlej, dokler ne bo ugnan demon, ki še vedno krošnjari po svetu s svojim kamenjem, prihuljeno vprašujoč, kdo ga izpremeni v kruh. To pa more storiti edinole znanost, ki bo vkovala demona v enake verige, kakršne je on skoval človeštvu, in sicer z atomizacijo te demonske nature, ki se vrši v silnih mukah in trpljenju človeške družbe. To razkrajanje je prineslo človeštvu novo spoznanje, dragocen evangelij, — da je človeški atom, duhovni in snovni, neuničljiv in neminljiv. Iz tega nevidno drobnega sveta prihaja človeštvu odrešenje in z njim vred vera v bodočnost: v mit, ki je bil skrit in nedotaknjen v najgloblji notranjosti človeškega srca. Vnanji mit se je skrivnostno preosnoval v notranjega. Starogrški bog elevzijskih misterijev, Zagrej, ta najmlajši Dioniz, je bil ponovno raztrgan in nanovo porojen. Naravoslovne vede same so nam odkrile ta mit, ki je še rahel kakor nedolžno dete, povito v uborne plenice in položeno na slamo v jasli.

Zopet prihaja na zemljo ta mladi kralj vseh kraljev, o katerem ve človeški um le toliko, da je porojen iz devištva, da je vekovit, da drži njegova pot iz večnosti v večnost in da prostovoljno umira ter vstaja iz lastne sile iz groba. Ta kralj ne govori le izbranim stanovom, ampak njegova kraljeva beseda je božji kruh za vse, brez razlike, za najubornejšega siromaka, pa tudi za pravega bogatina. Njegova beseda ne deli bogatašev od ubogih, učenih od nevednih in ne gospodarjev od hlapcev, zakaj uboštvo ni zasluga, če ni od srca ponižna, in bogastvo ni greh, če ni sle po zlatu, če bogatin prejme enkrat, da dvakrat dâ. Odslej ne bo več iskal človek bruna v očesu sočloveka, ampak v sebi, njegovih rok se ne bo več oprijemalo zlato, ker je le-ta spoznal njegovo pravo naravo. Ta kralj je premagal umrtvičeno misel in snov zemlje, ki sta delili ljudstva v sovražne tabore, on je premagal njuno bolezen in greh. Ta kralj bo pobotal tudi gospodarja s hlapcem Jernejem. Ta kralj, ki šele vstopa v svet, je notranji mit, ki se presnavlja v sebi s pomočjo luciferskega elementa, ki ga izžareva iz sebe, ko je v človeku opešala vera v bodočnost.

Pri umetniškem stvarjanju je gotovo le-to: ako je umetnina plod še enotnega, harmoničnega mita, bodisi vnanjega ali notranjega, tedaj mora ta mit determinirati in obvladati vsa svoja protivja. To so zahteve stila. Ako pa je mit že v stadiju delitve in ako je umetnina porojena iz dveh diamentralno nasprotujočih si mitičnih polov, od katerih eden v boju podleže, tedaj mora vezati obe poluti mitična fabula, ki organsko veže oba skrajnika.

Iz prvega slučaja potekata v bistvu lirika in epika, iz drugega slučaja pa dramatika, katere si brez te mitične bipolarnosti, brez dimanične napetosti niti misliti ne moremo.

Umetnost je tedaj nepojmljiva transsubstanciacija zunanjega ali notranjega mitičnega sveta, zajetega po stilu, v vedno mladi in večni svet človeškega onostranstva. Umetnost je posvetni obraz čiste religije; odtod njena usodnost in resnoba. Zato je umetnost tako živo potrebna človeštvu, ker je podana v njej geneza njegovega življenja, ker dobiva to življenje šele po njej svojo pravo ceno. Ne gre tedaj za pojmovno kontradikcijo, temveč za življensko-razvojno, ki je povsem mitične narave. V tem greši večina modernih dramatičnih proizvodov, ker se njih avtorji poslužujejo pretežno izumetničenih, pojmovno fundiranih fabul, ki spadajo vse drugam nego v kraljevske dvorane umetnosti. Ni boljšega dokaza za to trditev od tega, da današnja publika odločno odklanja take proizvode, ker so zgrajeni iz že prežvečene duševne hrane. Ona se rajša hrani z duševno sirovino, ki je vsaj naravno-pristna.

Jernejeva idejnost je tu postavljena v opreko z idejnostjo našega podeželana, kakršen je ta Cankarjev gospodar, to pa brez vsake organsko-razvojne argumentacije. To je tista točka, ob kateri se današnji čitatelj spotika, to je disonanca, ki moti umetniško uživanje tega sicer oblikovno tako sijajnega dela. Tako je čutila tudi naša literarna kritika. Ob času, ko je to delo izšlo v tisku, se je le-ta takoj razcepila že ob tem vprašanju. Eni so videli v delu le socijalistično gesto, ki so jo poveličevali, drugi so jo iz tistega naslova odločno zavračali, tretji so dejali, seveda po evangeliju tedanje, že blede estetik, da umetniku ni bistveno to, kar podaja, temveč kako podaja. Vse te trditve se dajo pač za silo opravičiti morda o romanu ali noveli, nikdar nikoli pa ne v dramatični umetnosti. Tu vladajo slejkoprej strogi, od vekomaj pisani zakoni, in kdor gre preko njih: anathema sit! Tako govori vedno in vsekdar publika, ki zahteva na odru pristnost umetnin.

Oba naša protivnika, gospodar in Jernej, sta si pač tako močna tipa kot kaka antična junaka. Na žalost pa svoje dinamike ne pokažeta v dejanju, ampak gospodar samo besedno odklanja, Jernej pa le besedno protestira in moleduje od otrok do župnika, od potepuha do sodnika. Taka formulacija snovi pa ne more vplivati dandanes ne estetično in ne dramatično. Jernej bi pač moral imeti svoji mentaliteti sorodnega protivnika socijalistične ideologije, ki bi razumel vsaj njegov jezik. Gospodar pa niti

ne razume, kaj hoče Jernej od njega, ki je hodil v šolo pri Marxu in Lassallu. On se opira izključno na primat dela, ker kapital pač ni nič drugega kot v premoženje, v denar pretvorjeno in nakopičeno delo. Jernej spada tedaj v ozračje socijalizma, naš gospodar pa še vedno v kompleks vnanjega mita. Jernej potemtakem ne ogroža s svojo zahtevo le gospodarja kot osebo, temveč strukturo rodbine, plemena in naroda. Taka borba pa more biti tragična, kakor že rečeno, le tedaj, ako ne vemo nje konca že v naprej. V tem delu pa izvemo vse, kar hočeta ta dva protivnika in kar ju loči — že v njunih početnih stavkih. Dejanja, kolikor ga je treba, da pride njuna zahteva do izraza, ni niti za kratko sliko; vse ostalo prerekanje je le ponavljanje ene in tiste misli, v raznih oblikah, Vse Jernejevo hotenje in dejanje je tedaj le poetična fuga. Edini uspeh bi bil mogoč v tem, ako bi ta snov služila le za podlago, da bi razvil na njej kak prvovrsten akter svoje igralsko-karacterske posebnosti. Toda celo za ta slučaj je snov presuha in prekratka, da bi mogla spopolniti gledališki večer in nasititi občinstvo.

S tem pridemo do zaključka, da je «Hlapec Jernej» le klasičen izraz tedanje dobe, v kateri je bil pisan, dobe, katere mit je bil že ves v razkolu, ves razdvojen v sebi in zato tako bolešno-trpeč. Mit, v tako razkrojenem stanju in v taki odrski obliki pa že nima v sebi one dramatične dinamike in usodnosti, ker že vsakdo instinktivno čuti, da tako stanje ni več ozdravljivo in da je pogibelj enega ali drugega protivnikov samo po sebi umevna zadeva. Zato je bilo mogoče to snov podati le v zarji poslavljaljočega se solnca razdvojenega vnanjega mita in le pojmovno-kontradiktorično, v taki obliki, kakršno ji je dal Cankar v svojem času in le on sam. Vsako drugo oblikovanje takega dela je skrunstvo umetnosti. Hlapec Jernej, tak, kakršen je na odru, ne more biti drugo kot trmoglavec in psihopatični kverulant. Vse to pomeni nasilje temu delu in degradacijo Cankarjevega genija, občinstvu pa kamen namesto kruha.

Čemu treba vseh teh besedi? Gre za naš najdragocenejši element, za naš slovenski mit, za mit, ki so ga z vso usodno resnostjo doživeli in podali naši geniji, kot: Trubar, Prešeren, Levstik in drugi. Gre za mit, ki je organsko in neločljivo zvezan z rodno zemljo in krvjo, ki se po nepojmljivi mistiki presnavlja v sebi iz vnanjega v notranjega, ki raste iz naroda v univerzum, za mit, ki zre vedno naprej, v katerem je ohranjena živa vera v življenje in njegovo vrednost. Gre za mit, ki je verno ogledovalo življenje, predvsem narodovega, ki sproti izloča iz njega vso odmrlo in

nezdravo snov, duševno in snovno, ki to življenje obnavlja, ozdravlja in mladí, za mit, ki živi od vekomaj do vekomaj, skozi vse čase, sedaj odkrit, sedaj zakrit, v veselju in trpljenju, gre za večni eros in etos.

Ta mit je dandanes tako ogrožen, pri nas in drugod, da gre človeku za biti ali ne biti. Vsaka kultura živi le iz svojega in nikdar od tujega mita in le toliko časa, dokler je ta mit živ; iz same historije, ne svoje in najmanj tuje, ne more živeti. Mi smo tako poplavljeni z razno tujo mišljenjsko navlako, da naša gledališka in čitajoča publika strada že leta. Mi ne pridemo do svojega slovenskega stila, do prizme, ki bi presnavljala in čistila naše demonstvo na eni strani in v kateri bi se na drugi strani lomili vsi žarki tujih kultur, segajoči do nas, do prizme, ki bi bila naš pečat. Brez tega pečata, ki je edina legitimacija za opravičbo našega življenja, bo ostala naša stara pravda med gospodarjem in hlapcem nerešena na veke, nas pa bodo zagrnili valovi tujine, ki pomenja duševno smrt.

Joža Lovrenčič: Publius in Hispala

(Nadaljevanje in konec.)

XVII.

Proti koncu meseca marca, prav oni dan, ko bi Tovarištvo Duha zemlje praznovalo obred hilarij, je bil Rim poln pričakovanja in radovednosti. Razneslo se je in širom mesta je bilo znano, da se vrši poroka Publija Ebucija z lepo libertine Hispalo Fecenijo in narod se je veselil, da bo po dnevih, ki so mu budili grozo, priča veselega spreveda, pomikajočega se od konzulovega dvorca na Aventin. Oni, ki so že v prvih jutranjih urah začeli oblegati konzulov dom, so vedeli povedati, da so povabljeni svatje zbrani, da pa avgurov še ni, dasi je flamen dialis že prispel.

«Ugodnih znamenj čakajo ali pa je ovčji drob tako zamotan, da ga niso utegnili hitro razrešiti in razbrati preroških znakov,» so menili drugi.

«Dobro njima! Kaj jima še treba znamenj!»

«Ali pomniš, da bi kdaj bivša sužnja dosegla tako čast?»

«In on je prav za prav tudi plebejec...»

«Pa bo poroka kot bi bila oba iz patricijskih krogov... Konfareacija!...»

«Prav je, zaslužila sta...»